

անհատ անձնաւորութիւն, որ չունի իր մէջ հոգեկան այն բաւարար զօրութիւնը, կարենալ պայքարելու համար մահուան դէմ, և յաղթելու զայն: Մասնաւորաբար այս է նկարագրելը Պուտտայական կրօնին: Ան ընդունելով հանգերձ մահուան իրողութիւնը, ինքզինքը անկարող կը զգայ պայքարելու անոր դէմ: Ներվանան խորապէս, այս անկարողութիւնն է, և անշարժութիւնը հագրին, որ կը դիմէ յաւիտենականութեան, ինքզինք թողլեցնելով իր ճակատագրին:

Քրիստոնէութիւնը սակայն կը գտնուի այս բոլորէն: Ան կը մերժէ ներթապալչո անմահութեան ըմբռնումը: Չախորժիր անանձնական զգալաւորները իբրեւ յաւիտենական ընդունելէ: Ընդհակառակը ներթական այս տիեզերքը պիտի հասնի իր վախճանին, և մարդը որ կատարեալ անհատ անձնաւորութիւնն է, իր ներթական մարմնի ձևին մէջ կը կրէ պատկերը Աստուծոյ, իբրեւ յաւիտենական և անմահ ներկայութիւնն ու կեանքը Անոր: Եւ ճիշդ այս պատճառաւ քրիստոնէութիւնը չի ստուար մահէն, այլ կը պայքարի անոր դէմ: Քրիստոնէութիւնը իր պայքարը մահուան դէմ կը պսակէ յաղթութեամբ: Քրիստոսի Յարութիւնը այդ յաղթութիւնն է արգարէ: Մահը միտակեան վկայութիւնն էր Աստուծոյ զօրութեան. և եթէ Քրիստոսի Յարութիւնը տեղի չունենար, մահը չըլլեր թերեւս բովանդակ նկարագրի մեր ճակատագրին: Քրիստոս, մեր Փրկիչը, հարկին ներքեւն էր ընդունելու մահը, որպէսզի իր ամենագոր կարողութեամբ սրբագործէր այս մահը: Հոս կ'ըմբռնուի թէ ինչո՞ւ Քրիստոնէութիւնը մահը կ'ըմբռնէ իբրեւ մեղք և իբրեւ զրական արժէք միանգամայն: Քրիստոս յաղթեց մահուան իր մահումը: Եւ ասիկա միակ կարեւրութիւնն էր ապահովելու համար այդ յաղթանակը: Այս կերպով իր մահը կը վերածուի օրհնութեան մը, և գերազոյն արժէքի: Քրիստոսի մահը, երթն է դէպի յաւիտենական կեանք: Այդ կեանքը կը ստացուի Քրիստոսի յարութեամբ, որ գերազոյն յաղթութիւնը եղաւ մահուան: Որպէսզի կարելի ըլլայ մեզի յառնել, անհրաժեշտ է որ մեռնինք: Մեր ամբողջ կեանքը այդ մահուան ընդմէջէն միայն կը հասնի յարութեան և յաւիտենականութեան:

Քրիստոս ծնաւ, և իր ամբողջ աշխատ

ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋԷՆ

«Եւ չեմ միայն» (ՅՈՒՆ. ԺԶ. 32)

Իրենց երազին քալած մարդեր միայն պիտի կարենան ըսել թէ մինակ չեն իրենց, երբ մարդկօրէն ապրած իսկ ըլլան ամենէն տրտում լքուած մինակ մնալուն: Յիսուս զիտէ՞ր թէ աստուածային մարդու մը ձայնին շնչաւ կուգար իրմէ այդ վայրկեանին, երբ մահուան ստուերներուն իշնելը յստակ էր իր մէջ, իրեն համար, յաղթութեան մը պէս: Պէտք չունէր ինք ատոր մտածելու: Ինքզինքն աւելի՛ իր աչքին կը բացուէին զաւիթ օրե՛րը իրմէ սերուած ափ մը հողիներուն: Անոնց հետ ապրած իր ժամերուն տեսիլքը: Պիտի մնա՞ր ատիկա, լոյսի պէս կախ, մութ խորշերուն վերեւ իրենց կեանքին: Ահա տառապանքը անստուգութեան:

Իր երազին քալող հօգր մարդու մը տրտմութիւնը քիչ անգամ եղած է այնպէս քնքուշ, այնպէս խաղաղեցնող, ինչպէս կը

տանքը եղաւ յաղթել մահուան, և անով պատրաստել իր և աշխարհի յարութիւնը, և յաւիտենական կեանքը: Այս ըմբռնումով Քրիստոնէութիւնը միայն կրցաւ զիմադրել վտանգը մահուան, որ չարքին ու սարսափը եղած էր մեր աշխարհին: Քրիստոս պատրաստեցաւ խաչել մահուան, և այդ մահով յաղթանակը չահեցաւ վիժափոր գերեզմանին ընդմէջէն:

Հոս կը յայտնուի արժէքն ու խորհուրդը խաչմութեան: Պաշտօնը գործիքն է մահուան: Միեւնոյն ատեն յաղթանակի գէնքը այդ մահուան դէմ: Մահը անկարող եղաւ զիմադրել: Տեղի տուաւ խաչին, տեղի տուաւ յարութեան:

Յարութիւնը գինը եղաւ Քրիստոսի մահուան: Եւ այդ մահը առաջինը եղաւ տալու աշխարհին ճաշակը յաւիտենական կեանքին, ներկայութիւնը Աստուծոյ և զապափարը Անոր յաւիտենական թագաւորութեան:

Ահա թէ ինչու մահուան իրողութիւնը լուսաւոր կ'ընէ Յարութեան խորհուրդը: Յարութիւնը մարդոց. եւ Յարութիւնը Քրիստոսի:

Փառք հրաշափառ Յարութեան -fn Տեղ...:

ՔՐԻՍՏՈՍ ՎԱՐՔԱՊԵՏ

զգանք ասիկա, ձայնին ու բառերուն մէջը մահուան գացող երիտասարդ Նազովբեցիին։ Այդ պահուն ինչ փոյթ մերկութիւնը պահառուն։ Խնչ փոյթ կարծութիւնը սեղաններուն, կահաւորումէ անմահ հրապոյրը տուէին վերի սենեակին, ուր հաւաքած էինք, իր տեսիլքին հաղորդ իր աշակերտները, զորս իր բարեկամները կը կոչէ ալ, մուկէն առաջ, վերջին անգամ խօսելու առոյց հետ։ Իր քովը, իր շուրջն են ամէնէնք, բացի մէկէն։ Յուզան իրեններէն պիտի ըլլար։ Չէ՞ որ ինք էր ընտրած զանոնք։ Յուզան ալ։ Ու ընտրած՝ իր երազին ապարանքը կերտելու համար։ Բայց ո՞ր էր պէկնած ան մուկին մէջ, գիշերին հետ։ Ան ալ մեռնելու կ'երթար, իր ճամբով։ Եթէ ոչ՝ կ'երթար ճիշդ այդ երազը ծախելու, իր բարեկամը անարգելու, իր վարդապետը վաճառքով մատնելու։ Յուզան քարձեր էր ետ, գործելու համար աշխարհի որդիներուն իմաստութեանը ուղիով։ Ու ան միակնի աւելի զօրաւոր էր քան միւսները, որոնց նայուածքը գեռ չէր տեսներ տաքնապը գալիքին։

Ու ըսել թէ միշտակ չէր Յիսուս։

Ինքզինք կը խաբէր արդեօք, սեզիլքին պատշաճեցողով վարչաւարկուած։ Ուժգին է իր խօսքը։ Հակադրութեան ուժգնութեամբը սակայն — «Եւ չեմ միայն»։ Պարզ շողկապ մը չէ եւր այստեղ։ Այլ, եւ ասկայն իմաստով, երկու եզրեր իրարու բերած՝ ստեղծելու համար հակադրութեամբ բանաձեւուած նոր իմաստը գաղափարին։ Իրողութիւնները գիմակալել զիտցող հոգիի մը զօրաւոր շնչը կը գտնենք հոն։

Իմաստին ուժգնութեան չափ սակայն անուշութիւնը մեր լեզուին։ Աւետարանին մէջ յաճախ հանդիպելի։ Խորքի ու ձևի, խորհուրդի ու թափանցման այս հակադրութեան ներդաշնակ արտայայտութիւններով։ Յովհաննէս Աւետարանիւ ամէնէն աւելի հաղորդն է հօգ քանին ներգործութեան։ Եւ Յիսուսի անձը, անոր գոյութեան, անոր գաղափարներուն խորհուրդը հասցուցած է երբեմն paradoxal՝ բանաձեւերու գեղեցկութեան։ Իր Աւետարանին առաջին իսկ համարներէն, ան պիտի գրէ. «Աստուծոյ Լոյսը, Բանը աշխարհի մէջ կը բնակէր, աշխարհ Նովաւ եղեւ, եւ աշխարհ զնա ոչ ծանեաւ»։ «Իրեններուն եկաւ, եւ սակայն

իրենները զինք չընդունցին»։ Ուրիշ տեղ մը Յիսուս պիտի ըսէ. «Ես եմ կեանքին հաղթ. ձեր հայրերը անապատին մէջ մահանան կերան (սպրելու համար) եւ սակայն մեռան» (Յովհ. Զ. 49)։ Եւ կամ Իր առաքելութեան չհաւատացող հրեաները համոզելու ատեն պիտի շնչէ. «Բննեցէ՛ք դըրուածքները, քանի որ կը կարծէ՛ք անոնց միջոցաւ յաւիտեական կեանքը ունենալ. եւ սակայն անոնք իսկ, որոնց միջոցաւ կը խորհիք կեանք ունենալ, անոնք են որ կը վկայեն իմ մասին. եւ դուք ոչ կամիք գալ առ իս»։ «Ես եկի յանուն Հօր իմոյ, եւ ոչ ընդունիք զիս» (Յովհ. Ե. 39; 43)։ Իսկ այս հակադրութիւններուն ամէնէն ուժգինը ա՛յն՝ զոր, Վերնատան մէջ, իրեն բարեկամ ըրած աշակերտներուն ականջները լսեցին, բայց չհասկցան։ Ինք գիտէր թէ քիչ յետոյ, երբ մարդկօրէն ամէնէն աւելի կարիքը պիտի ունենայ իրմէ սիրուածներուն մօտիկութեան, անուազն ներկայութեան, անոնք լքած պիտի ըլլան զինք։ Դիտել թէ մահուան քրտինքը պիտի արիւնէ իր հօգին։ Տառապանքը պիտի գալարէ զինք իր իսկ երազին լքումով։ Պիտի տարտղնուին բոլորը, ու զինք մինակ պիտի թողուն։ Բայց գիտակցութեան ինչ պայծառութիւն է որ ըսել կուտայ իրեն. «Եւ սակայն միշտակ չեմ ես»։

Բայց միշտակ էր Յիսուս։ Փաստովս իսկ իր ժխտումին։

Վերջին իրիկուններու քաղցրութիւնը։ Հոգին քաղիք բաժանումին տրամաթիւնը։ Երկուքն ալ իրական։ Մահուան մտերմութեանը գացող հոգիին գիտակից խաղաղութիւնը։ Մահուան ներկայութեան լքուն սիրտին անդիմադիր խռովքը։ Երկուքն ալ բնական։ Յիսուս մէջն է այս երկու հոգեվիճակ հոսանքներուն, յաղորդաբար ու նոյն ատեն։ Ասով՝ ուժգնութիւնը իր խօսքին հակադրութեան։

Մէկ անգամ միայն անոր հոգին թերեւս ցնծաց, թթափելով միշտակութեան մշուշը, երբ իր առաքեալները, վերադարձած, կը պատմէին թէ ինչպէս իրենք ալ յաղորդ ելին բժշկութիւններ կատարել։ Այսինքն զգալ համը այն կեանքին, ուր երջանկութիւնը ծառայելն է, տալն է ուրիշին։ Իր խօսքին, իր նայուածքին թաքուն շարունակէն։ Իր ձեռքին, ու ներքին ուժերուն

ջերմութենէն: Իր հաւատքին ու հաւատարմութեան խորութենէն ու քաղցրութենէն: Բայց այս ցնծութիւնը այնքան կարճ ու պատրողական էր եղած: Անոնք ա՛յնքան յաճախ մինակ էին թողած զինք իրենց ըմբռնողութեան, զգացողութեան տնայնամասութեանը պատճառաւ: Հիմակ ալ: Վերահասան մերկ պատերուն մէջ, իրմէ սիրուածներուն իսկ շունչին գտնուելու երանական ալ թուող այս վայրկեանին:

Բայց ան պիտի չընէ անոնց ինչ որ խռովքն է իր հոգիին, խորութիւնը բաժանումի ու մահուան օտուզութեան դիմաց: Անոնք հասունութիւնը անբաւական էր իր հոգիին գալարումը ըմբռնելու: Բաժանում ու մահ՝ բաւեր պիտի ըլլային որոնց պարունակութիւնը անգործութիւն, մզձաւանջ, օտարապի միայն պիտի գնէր անոնց մտքին առջև: Մինչդեռ ինք հեռու էր օտուերէն իսկ այդ բոլորին: Կեանքին ու մահուան արժէքներուն նոր իմաստով ըմբռնումը պիտի տար ինք մարդկութեան: Մահով՝ մահը, ու կեանքով՝ կեանքը պարտելու: Իր այս ճակատաժարտին համար մինակ էր Յիսուս: Որովհետեւ իր շաշկերտները անկարելիին կասկածը պտտացած էին միշտ իրենց հետ, իրենց վարդապետին ետեւէն: Ու չէին կըրցած տեսնել թէ ընկերական շրջանակներու մէջ այնքան զուարթ, մարդերուն հետ այնքան հազորդական իրենց վարդապետը, որոնք ու մինակ լին կը բարձրանար, աւելնէն աւելի իրենց համար ազօթելու: Զէ՞ որ անոնց մէջ, և անոնց միջոցաւ ուղած էր ինք իր հոգիին խտութիւնը ապրիլ: Ոչինչ կը սպասէր ամբոխէն: Բայց գոնէ լուրջ վեր մնային ամբոխէն, սխալ չհասկնալու չափ իր երազը: Կը յիշեն անոնք իր ձայնը, երբ փափակ մորթով ու վառվռուն աչքերով մանուկի մը մազերուն իր մատնէրուն գգուանքը պտտցնելով կուտար պատգամը մեծութեան, գիրքի հասնելուն, կեանքը ժառանգելուն: Աշխարհի մէջ, այդ վայրկեանին մինակ էր Յիսուս: Որովհետեւ իր տեսիլքովը խանդավառ իր շաշկերտներն էին որ անձնական փառասիրութեանց ու թաքուն մղուածներու թելադրութեամբը ասպարէզ իջած, կը պարզէին իրենց հասկացողութիւնը՝ իր երազը ըմբռնելու, իրենց զգացումներն ու եռանդը վարելու: Ու ինք իր ներքին վիշտը թաղած անմե-

ղութեանը մէջ ամբողջ քաղցրութիւն ծուրող այդ մանուկին աչքերուն, առեր էր ձայնը երկինքներու հեռաւորութեան: Կը յիշեն անոնք իր դէմքը, երբ մարդիկ իր երեսն ի վեր ըսած էին անկարողութիւնը, թերահաւատութիւնը իր անունով և իր սէրովը գործողներուն: Անոնց ձխողա՛նքը՝ հիւանդ մը իր կապանքներէն արձակելու: Մինակ էր Յիսուս: Որովհետեւ կասկածը կասեցուցած էր անոնց մէջ աղբիւրը իրենց ներքին կենսունակութեան, իրենց հաւատքին: Վհասնութիւնը բռնած էր անոնց քայլերը, Ու նահանջ մը կար անոնց հոգիին մէջ: Ոչ իսկ տեղ քայլ: Ու պատճառ էին եղած որ մարդիկ ծուռ նայէին իրենց, և իրենց մով ձև առնելիք նոր տեսիլքին: Պիտի մոռնա՞ն տակաւին, այն իրիկունը՝ Կափառնայումի բլուրներուն վրայ, խռովքին խորումէն զիչ անգամ փոթորկող անուշ ծովակին երկերուն մէջ, Իր ձորը կամքն էր յայտնած: Խոստումը՝ իրմով բուն իսկ կեանքը գտնելուն: Անհրաժեշտութիւնը՝ իր մարմինէն և իր արիւնէն ճաշակելուն: Գիտնալով հանգեւած թէ ամէն մարդու հեշտ պիտի չի գար մտնել ճամբուն մէջը իր բացած նոր տեսիլքին, Հոգիին նոր դրութիւն մը, կենսունակութեան նոր կերպարանքով, պահանջը պիտի գնէր թափել, թօթափել իրենց վրայէն ինչ որ պատրողական հրապոյրն էր մինչև այն ատեն, մարդոց մտածումին: Կարծուածին չափ հեշտ չէր թողուլ աշխարհը, գոցել տակնը իր արիւնի ձայնը, նայիլ իր մօրը և իր հօրը աչքերուն ու դառնալ ետ, մտնելու համար արահետը նոր խորութիւններու: Ընտրեալներ միայն պիտի գիտնան բռնել ձգողութիւնը հրապոյրին, քաշուելու չափ անէլ, խառնուելու համար անոր անդիմադիր թաւալումին: Այս յայտարարութիւնները անշուշտ որ ախորժելի պիտի չգային ամենուն: Ու Աւետարանիչը կը յաւելու. «Աշակերտներէն շատեր ետ գացին և չէին այլևս շրջիլ Անոր հետ»: Պիտի մոռնա՞ն ձայնը գէմքը, որքա՞ն մութիւնը իր նայուածքին, կըծումը իր հասակին, երբ մեկնողներուն ետեւէն կ'ըսէր իրեն մօտիկ եղողներուն. «Միթէ և զո՞ւք կամիք երթալ»: Իրենց երազին չափ խորունկ միակեութիւնը տեսիլքէ բռնուած հոգիներուն: Աշխարհի ուժերը, մարդկային զգացումներն ու ձգտումները, քիչ ան-

գամ հաշտ աչքով պիտի տանին գոյութիւնը, կերպարանք տունը նոր ու անսովոր ներկայութիւններուն:

Յիսուս ներկայութիւնն էր հաւատքի, մարդկային տառապանքը իր իմաստին ու արժէքին տանող գիտակցութեան, մարդուն (ինք իր մէջ) ու աշխարհին (մարդոց՝ յարաբերաբար իրարու) բարոյազեղծ կարգերը դասաւորող Սէր-Փորձին: Անժամանակ ներկայութիւն՝ ճշմանակներու լրումին՝ յայտնուած: Մինակ էր ան: Բայց, այս անգամ հզօր: Ու լուսաւոր: Ճշմարտութեան ուժին ներկայութեամբն ու գեղեցկութեամբը: Ան գիտէր թէ զինք ուր կը տանի ճամբան իր առանձնութիւններուն ու տառապանքներուն: Մարդկութիւնը իր հանճարեղ զաւազակներուն ուղեղովը, փնտռումն էր ըրած ներկայութեան մը որ կարենար Տիեզերքին Կեանքը իմաստով շարայարամ֊ փող մը ընել, շարժումի, գործի, ազդեցութեանց և հակազդումներու: Ոգեղէն ամբողջ մը: Ուր, ամէնէն դժնդակ իրողութիւնները մարդկային գոյութեան — կիրքեր, ստեղծութիւններ, բաժանում, մահ — լուսաւոր հեռունքու վրայ նետուած ըստուերոտ կամուրջներ ըլլային օտկայն: Պատմութիւնը պահած ունի մարդոց որդիներուն այդ ճիգերը: Անբաւարար, կիսաւարտ, կեանքի թաւալուն հոսանքին զէմ անգոր: Բայց այս մէկուն, որ աստուածային անձի մը իր մէջ գոյաւորումին հրաշալիքն ալ կը բերէր իրեն հետ, տարբեր էր ճակատագիրը:

Յիսուս կը մօտենար իր վախճանին: Պիտի գեղեցկացնէր մահը՝ իր մահովը: Միեւակ չէր ան: Իր այդ խօսքով կը շրջէր վարկածը դարերու ըմբռնումին, որ մեծ ստեղծագործութիւնները ծնունդ կընկատէր մեծ առանձնութիւններու: Ան իր հետ ունէր կարեւոր ճիգերը մարդկութեան մեծ զաւակներուն: Մահը յաղթելու, մահուան մղձաւանջէն մարդերը փրկելու համար ճամբայ ելած բոլոր հերոսները, կիսաստուածները, մարգարէները: Ի՞նչ փոյթ որ մարդերը (որոնց տառապանքն էր ինք կրելու) զինք մինակ պիտի թողուն:

Յիսուս կը մօտենար իր երազին: Պիտի գեղեցկացնէր կեանքը՝ իր կեանքով: Սեռնելու չէր որ կ'երթար ինչ, իր հրապոյրը իր ապրելուն, կեանքը մահէն աւելի սիրե-

լուն մէջն էր: Վկայ՝ փրկութեան գործը գործելու իր առաքելութիւնը: Ու մարդոց տառապանքը, ապրելանկութիւնը, չկարենալն էր վայելել ծաղիկը կեանքին, աւելի քան կարելիք վիճն ի վար մահուան գաշտերուն: Ահա թէ ինչո՞ւ՝ խաչի համբան, փառքի, գեղեցկութեան, իրաւ կեանքի պողոտան է խորապէս: Ահա թէ ինչո՞ւ՝ խորունկ ու մեծ հոգիները մարդկութեան, տեսիլքին տառապանքով, մահուան անգունէն քաղուն զայրի ծաղիկներու ննման: Պիտի չթառամին անոնք, երբ կեանքին մէջ մահուան շուքերն իսկ ծանրանան իրենց վրայ: Ամէն բաժանում մահ մըն է: Բայց ճշմարիտ պիտի ըլլա՞ր ըսել թէ ամէն մահ բաժանում մըն է: Ո՞րքանով սակայն: Հիները կը խորհէին ազատագրուել գոյուածութեան բեռէն, տառապանքէն, խզելով իրենց կապը կեանքէն: Մահը կը բաժնէր զիրենք իրենց գոյութեանէն, բայց ո՞չ տիեզերական ամբողջէն, որ գոյ ու կենսաւոր իրողութիւն մըն է: Մարդկութիւնը դարձեալ կը մտնէր գոյութեան ու կեանքի խաչին մէջ: Այս անգամ աւելի ուսման ապրելով տուայտանքը կեանքին զէմ մահուան անկարողութեան: Փառաքակրթութեան ամէն անկունագրած, ամէն երաւի բարձրացում մըն էր գէպի աւելի կեանք, աւելի լոյս: Յիսուս վերջ կուտար մարդուն խառնափոխութեան, զայն գնելով ճամբուն մէջը իր ճակատագրին: Մինակ չէր ան: Ամբողջ քաղաքակրթութիւններ, գիտակցօրէն կամ ոչ, իր ճամբան էին հարթեր, զինք էին կանչեր, պատրաստեր: Ու ինք չէր ուրաւնար գտնել: Այդ բոլորին հեռահառ ձգտումները, ու մանաւանդ իր Հօրը ներկայութիւնը ունէր ան իրեն հետ: Ի՞նչ աւելի խրախուսիչ է զաւակի մը համար, քան զգալ իր հայրը իրեն մօտիկ, իր քայլերուն ետեւէն: Իր հասակին շուքին: Ուրացումին հակառակ, և արհամարհանքին մէջ իսկ իր բարեկամներուն ու աշխարհի ամբոխներուն: Իր խօսքին, իր գործերուն, իր կեանքին, իր սէրերուն ճշմարտութիւնն էր բերած իր Հօրը քովէն: Անոր փառքին ու մարդոց բարիքին սիրոյն թողած էր իր ամբաւ լիութիւնը երկինքի կայքերուն, ու իշած էր եղբայրօրէն ապրելու մարդերուն մէջ, մարդերուն համար: Սիրելով գանոնք, Լաւով անոնց հետ: Ու տալով իրմէն անձին՝ ինչ որ

ծաղիկը կրնայ տալ իրեն իր գեղեցկութեան, իր իսկութեան հրապույրը: Ու չհարցուց թէ ի՞նչ կը բերուէր իրեն՝ փոխարէն: Իր Հայրը՝ տիեզերական ծշմարտութիւնը, իրեն հետ էր: Ու բաւ էր ասիկա իրեն:

Յիսուս կը հասնէր իր երազին: Որովհետեւ, այն հաւատքը զոր կը պահանջէր իր գործութեանը զիմովնեան, մշտադատ ու անաղարտ էր պահել իր մէջ, իբրեւ վճիտ ակնադիրներն իսկ անոր: Անցաւոր այս աշխարհին վրայ ապրիւ էր այնպէս ինչպէս իր Հայրն էր ուզած որ ապրի: Մարգոց հաւածանքները, քսութիւնները, իր անունին նետուած գուղձեր էին՝ զատապարտուած փշուրներու, իր ոտքերուն: Ինք իր Հօրը կամքն էր յարգած: Հուսաւոր գիտակցութեամբ: Ըմբռնելով տեսիլքը Անոր անպարագիր սիրոյն: Ասկէ՝ իր խոնարհութիւնը: Ասկէ՝ իր պատրաստակամ նուիրումը ազնուագոյն ձեւով մը նուիրագործելու չափ զոհի ըմբռնումը հիներուն: Ասկէ՝ բնական պարզութիւնը իր միւս խօսքին, որ՝ անդրադարձէն կուգայ իր արարքներուն: «Ան որ զիս զրկեց, զիս առանձին լծողուց, որովհետեւ ես անոր հաճելի եղող գործեր կը կատարեմ մի միայն» (Յով. Ը. 29): Երկար պիտի չմտար իրեններուն հետ: Ու անոնք չէին գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթար Ան: Քսան դարերու փորձառութեան յետոյ, վարանքը չի՛ խլար իր ներսիդին, երբեմն վախճալով ալ հարցնելու, թէ ո՛ւր կ'երթար՝ երիտասարդ ու աստուածային այդ Վարդապետը, կեանքին համար հազիւ հասո՞ւցած: Ո՛վ խեղճութիւնը մեր իմաստութեան, որ հոգիին խտութիւնը կը փորձէ խորաչափել մարմինին աչքերով: Կը կարգանք ու չենք յագեցնար. այնքան բեղուն, միաժամանակ այնքան մարդկային ու աներկրային են զէմքերը, ձայները, թօսքերը, առամբ, Յովհաննու Աւետարանին ժԳ - ԺԸ գլուխներուն մէջ ամփոփուած ու նկարագրուած:

Յիսուս կը յաղթէր իր երազին: Հոգիներու փրկութեան, մարդը իր երանական վախճանին տանելու գործն էր ասիկա: Իրմէ առաջ, բոլոր ընտրեալները մարդեր են եղած, իրենցմէ զուր, իրենցմէ վեր կախուած պսակին ձգտող: Յիսուս ինքն իսկ էր այդ երանութիւնը, այդ վախճանը: Ու դարձեալ ի՛նք՝ հանապարհ՝ տեսիլք եղած այդ փրկութեան: Եթէ մարդոց որդի-

ները պարտուեցան յաճախ իրենց երազին, բացատրելի պիտի մնայ ասիկա: Եւ եթէ երբեմն անոնք անսան իրենց երազին, իրենց միշտ պահպնեալ սակայն գաղտնիքը զայն տիրակալելու, անով կարենալ խանդավառելու, իրացնելու չափ ուրիշներ: Ասո՛նք ահա, իրապէս միակ մնացողները իրենց տեսիլքի ճամբուն մէջ: Իր Ըլլալիքին գիտակցութիւնն էր կրկին, ըսել տուող իրեն, հակառակ իր լքուելուն՝ իրեններէն, զինք իր սիրոյն գեղումին մէջ իսկ զգացողներէն, «Եւ սակայն միեակ չեմ ես»: Ու չէր սխալած Ան: Դեռ քիչ առաջ, նոյն կարծրութեանը մէջ մերկ պատերուն, խոստումն էր տուել Վերջին Ընթրիքը անգամ մը եւս ուտելու, իրենց հետ, տարիներ յետոյ: Ինք ազօթած էր անոց համար, որ ապրին: Անոնցմէ եւ ոչ մէկը պիտի պակսէր: Ձինք լքողները, սիրտով բեկուածները պիտի գառնային իրեն: Ու ինք պիտի ապրէր իր խումբին հետ: Անոնք պիտի տարածէին հրապույրը իր սիրոյն, իրենց անձերուն իսկ օրինակովը: Այլևս առակով չէր խօսեր: Իրենցմէ մ'ով պիտի ուզէր մոռնալ վերջին այդ իրկուցը, ուր տիեզերքին հատնող ձայներուն նամութեանը մէջէն, իր տեսիլքը կեանքի կուգար իր նոր պատուիրանին կենդանութեամբ: «Սիրեցէք զիրար այնպէս ինչպէս ես ձեզ սիրեցի: Ոչ ոք աւելի մեծ ուր ունի քան զայն՝ որ իր կեանքը կուտայ իր բարեկամներուն համար»: Ու հոգիներուն փրկութեան երանական գործը, ի՛ր գծած ճամբով պիտի իրաւորձէին մարդիկ: Կը յեռնէր ինք ասիկա, յաւիտեաններու վրայ հեռարձակուած: Ու երեւակայն հեռահաս Տեսանողի իր նայուածքը՝ արտայայտութեանը մէջէն իր խրախոյսին: «Քաջաբերուեցէք, որովհետեւ ես յաղթեցի աշխարհին»:

Ու դարերը քալեցին անոր ետեւէն. ա՛մէն անգամուն երբ մարդկութիւնը ընկղմէր Զարին ճախճախտաներուն մէջ, ծնունդ տալով իր մէջէն Փրկիչին գերը խաղցող բացառիկ հոգիներու: Ու մեզի մօտիկ դարու մը վերջերուն, այս տեսիլքին յաւերժացման խորհուրդը չէ՛ր, որ ստեղծագործել կուտայ, արուեստներուն ամէնէն հոգեղէնը եղող երաժշտական հանճարի մը միջոցաւ, տիպարը Parsifal-ին: Wagner-ի

վերջին յղացումը նկատուող այս երաժըշտական գործին մէջ, Փրկիչին տեսիլքն է որ կը յաղթանակէ:— Մարդկութիւնը պիտի կրէ վէրքը իր կիրքերուն, տառապանքը աշխարհի հրապուրանքներուն: Ու պիտի խոցուի իր կողէն, իր մարութեան վահանը եղող Հաւատքին իսկ տէգովը, երբ կեանքի պայքարին մէջ պարտուի Չարէն, այդ տէգը թշնամիին գրաւել տալով, Բայց պիտի չմոռնի ան, իր վէրքը գրկած պիտի ապրի ան շունչին մէջը զինք սիրողներուն, իր տեսիլքին հաւատարիմ մնացողներուն: Որոնք պիտի պտտցնեն իրենց հետ, փոյթ չէ թէ անձնակզին, կեանքը քարութեան, հրանական աղնուութեան, անմեղութեան: Մինչև որ իրենց տակաւ նուազումի գացող աչքերը տեսնեն զեղատեսիլ ներկայութիւնը խոստացուած ընտրեալին:

Բարութեան մարմնացումն է ան՝ ընտրեալը: «Մեղադրանքէ զերծ խնիթը»: Ու բուժուած խոցին կարելի պիտի ըլլայ, Մի միայն երբ դուրս գայ ան, իր առանձնութեանը մէջէն յայտնուած. ի տես մարդուն տառապանքին՝ Գութին իր մէջ թնալախութեան աւելի իմաստնացած: Ան՝ որուն պիտի սպասէր վիրախոց մարդկութիւնը, որովհետեւ ան ընտրեալն էր: Ու իրաւ ալ, հազած զբաւը Յոյսին ու Սիրոյն, պիտի իջնէ ան բաւելիներուն մէջ կեանքին, չարին սաղարաններուն. անցնի կայարան ու անսայթաք՝ բազուկներուն մէջէն Չարին սհրապուրիչ պարիկներուն: Ու բարձրանայ գլեակը մուլութիւններու ասպետին. յաղթէ անոր, ու Հաւատքին խլուած տէգը վերագրաւելով, դառնայ ետ, անոր բացակայութենէն կոտտացող վիրախոցին: Ու ահա նառազայթը Հաւատքի ներկայութեան: Բուժուած անոր հպումին: Ու ծաղկումը կեանքին, օրհներգութեանը մէջէն Հաւատքին, Յոյսին ու Սիրոյ: Ան՝ ընտրեալը, յաղթեր էր իր երազին: Ու մինակ չէր ան իր առանձնութեանը մէջ:

Երանական օրհներգութիւն, որուն աղնուատեսիլ ու յաղթական հերոսն է որ կ'ուշանայ, սմբղադրանքէ զերծ խնիթը, մեր օրերու խոցին բերելու համար խլուած տէգը մեր Հաւատքին:

ՔՈՐԳՈՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԽՕՍՔԵՐ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Երջանկութիւնը բան մը չարժեք, եթէ չես նախընտր զայն, եւ կ'արժէ հիշ՝ եթէ նախանձն չես իր նախընտր»:

S. Johnson

Երջանկութիւնը վտանգաւոր հարցում մըն է, նախ որ իրական պատասխան մը չունի, երկրորդ՝ զայն լուծելու յաւանքութիւնը, մեծամտութիւն պիտի նշանակէր, ու երրորդ, երջանկութեան խոստովանութիւն մը պիտի նշանակէր ըլլալ կամահաճ եւ անդգայ՝ աշխարհի ընդհանուր դժբախտութեանց հանդէպ:

Այսուհանդերձ պիտի փորձեմ. Որո՞նք են ամէնէն երջանկի մարդերը զորս ճանչցած ըլլամ կեանքիս մէջ: Անշուշտ Սուրբերը:

Անոնցմէ բնական է, շատ քիչերու հանդիպած եմ. իմ մանկութեանս Ուէսթքօթին, Տիւրհամի Մպիսկոպոս, եւ ապա մայրս ու հայրս, առասկան բանակին մէջ զինուոր մը եւ Գօրնվօլի մէջ ծեր կին մը — ահա բոլորը իմ գիտցածներուս:

✱

Իմ հայրս ու մայրս շահեկան օրինակներ են ինծի, անձնուրրութեան եւ բարութեան յաւելումէն առաջ եկած կեանքի ընթացքին աճող երջանկութեան: Հայրս, երբ երիտասարդ էր, նեղմիտ էր եւ վարդապետական:

Երբ մեծացաւ, իր սխալներուն եւ նեղմտութեան իսկ ճանաչումով եղաւ լայնմիտ եւ զարմանալիօրէն հասկցող եւ անհասկանալի. իր մասին չմտածեց բնաւ, սիրեց ամբողջ աշխարհը առանց երբեք հասկցած ըլլալու թէ իսկապէս ինչ էր մեղքը:

Մայրս, միւս կողմէ, երկնոտ էր, ըզգայուն եւ ինքնազիտակից. չէր կրնար հաւատալ թէ ուրիշներ կրնան սիրել զինք եւ ցաւազգիւորէն կը վախճար աշխարհէն:

Ան եւս պարզապէս իր տկարութիւններուն զիտակից, զարգացուց իր նկարագիրը մինչև եօթնամասուն տարեկանին, երբ ալ հաճայ կ'աղնէր ամէն բանէ, գիրքերէ, թատրոններէ, համբարդութենէ, եւ ուրախ էր ու համբերող հորս նման ամբողջ